

Advies ontwerpdecreet oprichting en regeling van het Vlaams Meldpunt voor Grensoverschrijdend Gedrag

Advies op vraag van Zuhail Demir, Vlaams
minister van Justitie en Handhaving,
Omgeving, Energie en Toerisme

Datum van publicatie: 2 februari 2024

Contactpersoon: Veronique Deblon | veronique@noozo.be

Noozo | info@noozo.be | 02 274 00 31 | www.noozo.be

Vooruitgangstraat 323 bus 7, 1030 Brussel

Ondernemingsnr. 0778291475 | RPR Brussel

Inhoud

1. Samenvatting	3
2. Situering	5
2.1 Meldpunt Agentschap Justitie en Handhaving	7
2.2 Vlaams Mensenrechteninstituut	8
3. Positieve punten	9
4. Personen met een handicap	9
4.1 Personen met een handicap lopen verhoogd risico	9
4.2 Melding maken.....	10
4.3 Rapportering.....	12
4.4 Toegankelijke hulp	13
4.5 VN-Verdrag handicap	15
5. Vrouwen met een handicap.....	16
5.1 Vrouwen met en verstandelijke handicap.....	16
Regelgeving	18
5.2 VN-Verdrag handicap	20
6. Kinderen met een handicap.....	21
6.1 Op school	21
6.2 VN-verdrag handicap	22
7. Begrippenlijst	22
8. Eindnoten	23

1. Samenvatting

De Vlaamse regering richt een Vlaams Meldpunt voor Grensoverschrijdend Gedrag op. Melders kunnen telefonisch, via mail of via chat contact zoeken en zo melding maken van een grensoverschrijdend voorval. Dit kan gaan over:

- geweld,
- pesterijen,
- ongewenst seksueel gedrag,
- intimidatie.

NOOZO is tevreden dat er een Vlaams Meldpunt voor Grensoverschrijdend Gedrag bestaat.

- Zo kunnen melders vanuit verschillende sectoren hun verhaal kwijt bij één onafhankelijke organisatie. We zijn tevreden met deze onafhankelijke aanpak over de beleidsdomeinen heen.
- We zien het meldpunt ook als een versterking van het antidiscriminatiebeleid. We zijn tevreden dat slachtoffers die te maken hebben met zowel discriminatie als grensoverschrijdend gedrag nu ook kunnen rekenen op herstelgesprekken, een kortdurend psychologisch ondersteunend traject en een juridisch consult.

NOOZO wil het Vlaams meldpunt aansporen om aandacht te hebben voor de **specifieke kwetsbaarheden en noden van personen met een handicap en daarbij vrouwen en kinderen in het bijzonder**. Zij lopen op dit moment een verhoogd risico om slachtoffer te worden van grensoverschrijdend gedrag. Gezien het veelvuldig voorkomen en de ernst van de feiten horen zij **een topprioriteit te zijn voor het meldpunt**. Daarbij vragen we om **de toegankelijkheid van het traject** bij het meldpunt te garanderen.

- ✓ Veranker zowel de integrale toegankelijkheid van het meldpunt als de mogelijkheid tot materiële bijstand in het decreet.

- ✓ Zet in op eenvoudige, transparante informatie over het parcours bij het meldpunt.
- ✓ Versterk de medewerkers met de juiste kennis en expertise over het thema handicap via opleidingen en vormingen.
- ✓ Betrek organisaties van personen met een handicap en ervaringsdeskundigen. Zij hebben de nodige expertise over de noden van personen met een handicap.

Voor personen met een handicap is het niet eenvoudig om een melding over grensoverschrijdend gedrag te maken. Daardoor is er sprake van een sterke onderrapportage. NOOZO is bezorgd dat de kloof tussen dit formeel meldpunt en een slachtoffer nog steeds te groot blijft. Daarom adviseren we:

- ✓ Werk uitreikend en ga op zoek naar plekken waar het risico op grensoverschrijdend gedrag groot is. We adviseren om daar toegankelijke informatie te verspreiden over hoe je grensoverschrijdend gedrag kan herkennen en detecteren.
- ✓ Zorg ervoor dat slachtoffers op de hoogte zijn van de werking van het meldpunt. Werk aan de bekendheid van het meldpunt door rechtstreeks contact te zoeken met verschillende doelgroepen.
- ✓ Maak meldingen over bijna grensoverschrijdende situaties mogelijk. Op die manier kunnen risicosituaties in kaart gebracht worden en kan er proactief gehandeld worden.
- ✓ Zet in op preventie door toegankelijke informatie te verspreiden zodat personen met een handicap en hun omgeving grensoverschrijdend gedrag kunnen herkennen, melden en voorkomen.
- ✓ Rapporteer jaarlijks zo uitgebreid mogelijk. Neem ook specifieke en complexe gegevens op. Zo kunnen voorspellers van grensoverschrijdend gedrag geïdentificeerd worden en kan er meer inzicht verworven worden in de complexe samenhang van risicofactoren.

2. Situering

De Vlaamse regering besluit een Vlaams Meldpunt voor Grensoverschrijdend Gedrag op te richten. Dit doen ze via het [Ontwerp van decreet tot oprichting en regeling van het Vlaams Meldpunt voor Grensoverschrijdend Gedrag](#). NOOZO ontving hierover een adviesvraag op 22 december 2023. Ter voorbereiding van dit advies consulteerden we ook [Persephone](#) en [Over de Grenzen Heen vzw](#).

Het meldpunt moet de aanpak van grensoverschrijdend gedrag in Vlaamse sectoren (cultuur, sport, onderwijs, ...) mogelijk maken. Het doel is dat melders op een toegankelijke en laagdrempelige manier contact kunnen zoeken. Je kan het meldpunt bereiken via telefoon, mail of chat en zo een melding doen van grensoverschrijdend gedrag.

Grensoverschrijdend gedrag kan verschillende vormen aannemen. Het kan gaan om:

- Fysiek of psychisch geweld, bijvoorbeeld iemand slaan of vernederen,
- Pesterijen, bijvoorbeeld iemand publiekelijk voor schut zetten,
- Ongewenst seksueel gedrag, bijvoorbeeld iemand misbruiken,
- Discriminerende intimidatie, bijvoorbeeld herhaaldelijk grapjes maken over iemands handicap.

Het meldpunt is een samenwerking tussen het Vlaams Mensenrechteninstituut (VMRI) en het meldpunt Agentschap Justitie en Handhaving (AJH). Dit laatste meldpunt wordt ook in dit decreet opgericht. In een samenwerkingsprotocol leggen ze hun samenwerkingsafspraken vast.

Bij het VMRI kan je bijvoorbeeld een klacht maken over discriminatie. Als je ongelijk wordt behandeld op basis van bepaalde kenmerken, zoals een handicap, is er sprake van discriminatie. Het Meldpunt voor Grensoverschrijdend Gedrag behandelt enkel meldingen over grensoverschrijdend gedrag. In sommige gevallen kan er in één melding sprake zijn van

grensoverschrijdend gedrag en discriminatie. Dan werken de twee organisaties samen.

Enkele voorbeelden:

- Je wil een appartement huren op de tweede verdieping. Het gebouw heeft een oude lift. Die heb je nodig omdat je door je handicap geen trappen kan lopen. De verhuurder wil zijn appartement niet aan jou verhuren omdat hij vreest dat de lift over enkele jaren niet meer zal werken. Hier is mogelijk sprake van discriminatie. Hiervoor kan je aankloppen bij het VMRI.
- Je dochter heeft een handicap en is aangesloten bij de jeugdbeweging. Ze vertelt dat ze daar gepest wordt. Ze werd ook al eens opgesloten door de leiders in het lokaal. Hier is mogelijk sprake van grensoverschrijdend gedrag en discriminatie. Hiervoor kan je hulp vragen bij het meldpunt. Daar zullen het VMRI en het meldpunt AJH samenwerken om je te helpen.

Voor de burger is het meldpunt één toegangspoort. Die ervaart één traject. Het VMRI en het meldpunt werken achter de schermen samen.

Het meldpunt rapporteert aan de Vlaamse regering en het Vlaams parlement. Het gaat over:

- het aantal meldingen,
- de aard van de meldingen,
- het profiel van de melders,
- de ontwikkeling in de problematiek van grensoverschrijdend gedrag,
- ontwikkeling in de aanpak van grensoverschrijdend gedrag.

Het meldpunt is beschikbaar voor meldingen die vallen binnen de Vlaamse bevoegdheden: welzijn, cultuur, onderwijs, sport, gezondheidszorg, huisvesting, toerisme, tewerkstelling (enkel

arbeidsbemiddeling, individuele beroepsopleiding, stages en dienstencheques),...

Het meldpunt zal volgens een aantal principes werken:

- De personeelsleden werken onafhankelijk, objectief, professioneel, vanuit verschillende disciplines en zorgvuldig.
- Het vertrekpunt is de behoefte van de melder.
- Veiligheid van de (potentiële) slachtoffers staat centraal.

Ze zetten in op samenwerking met dienstverlening die er al bestaat. Je kan bijvoorbeeld binnen het jeugdwerk al rekenen op een aanspreekpunt integriteit en inclusie. Het meldpunt vult dit bestaande aanbod aan.

2.1 Meldpunt Agentschap Justitie en Handhaving

Binnen het Agentschap Justitie en Handhaving wordt een werking geïnstalleerd die onderdeel is van het Vlaams Meldpunt voor Grensoverschrijdend Gedrag. Dit is het meldpunt Agentschap Justitie en Handhaving. Het meldpunt werkt onafhankelijk, zorgvuldig, onpartijdig en toegankelijk. Het meldpunt heeft verschillende opdrachten:

- Een individueel aanbod voorzien voor personen die een melding doen.
- Beleidsadviezen verstrekken aan organisaties die betrokken zijn bij meldingen. Ze volgen en ondersteunen organisaties ook. Dit doen ze op eigen initiatief, op vraag van de betrokken organisatie of op vraag van een overheid.

Als je een melding doet bij het meldpunt zullen de medewerkers je helpen om je vraag helder te formuleren. Ze lichten hun aanbod toe en luisteren naar jouw noden. Je kan kiezen voor verschillende soorten hulp:

- Ze voeren gesprekken met oog op ondersteuning en erkenning.

- Ze bieden ondersteuning om je melding en de procedure binnen een sector of organisatie te doorlopen.
- Ze verwijzen je warm door naar een extern aanbod. Ze verwijzen je bijvoorbeeld door naar een dienst waarmee ze eerder contact hadden en waarvan ze zeker weten dat ze jou kunnen helpen.
- Ze bieden een kort psychologisch ondersteunend traject aan.
- Ze bieden een juridisch consult aan over de mogelijke burgerrechtelijke, strafrechtelijke of tuchtrechtelijke opties. Je kan bijvoorbeeld een rechtszaak starten als het gaat om strafbare feiten.
- Ze voeren bemiddelingsgesprekken en herstelgesprekken. Ze treden als bemiddelaar op in een gesprek waarbij beide partijen hun verhaal kunnen doen. Ze zoeken naar een oplossing.
- Ze kunnen ook ter plaatse gaan om de nodige vaststellingen te doen en om te vragen alle informatie en documentatie te bezorgen.

Het meldpunt AJH kan een advies formuleren aan een organisatie die genoemd wordt in een melding over grensoverschrijdend gedrag. Na een jaar moet de organisatie rapporteren aan het meldpunt AJH over de wijze waarop ze aan het advies tegemoet zijn gekomen. Ze rapporteren over de acties die ze genomen hebben voor elke beleidsaanbeveling (zowel op korte als lange termijn) en wat de resultaten van deze acties zijn. Ze rapporteren ook nog over de geplande acties.

2.2 Vlaams Mensenrechteninstituut

De Vlaamse regering breidt de werking van de geschillenkamer van het Vlaams Mensenrechteninstituut uit. Een jaar na het oordeel moet de verweerder rapporteren over de wijze waarop deze aan het oordeel is tegemoetgekomen. Dit rapport bevat dezelfde elementen als het rapport bij het meldpunt (zie 2.1).

3. Positieve punten

NOOZO ziet een aantal goede punten in dit decreet:

- NOOZO is tevreden dat er een Vlaams meldpunt voor grensoverschrijdend gedrag is. Zo kunnen melders vanuit verschillende sectoren hun verhaal kwijt bij één onafhankelijke organisatie. We zijn tevreden met deze onafhankelijke aanpak over de beleidsdomeinen heen.
- We zien het meldpunt ook als een versterking van het antidiscriminatiebeleid. We zijn tevreden dat slachtoffers die te maken hebben met zowel discriminatie als grensoverschrijdend gedrag nu ook kunnen rekenen op herstelgesprekken, een kortdurend psychologisch ondersteunend traject en een juridisch consult.
- Een traject bij het meldpunt verloopt op tempo en maat van de melder. De noden van de melder zijn het vertrekpunt.
- Er wordt een aanvulling gedaan op de werking van de geschillenkamer van het Vlaams Mensenrechteninstituut. Een jaar na het oordeel moet de verweerder rapporteren over de wijze waarop deze aan het oordeel is tegemoetgekomen.

4. Personen met een handicap

4.1 Personen met een handicap lopen verhoogd risico

Recent [onderzoek van de UGent](#) toont aan dat personen met een handicap meer risico lopen op fysiek seksueel geweld dan personen zonder een handicap. Dit risico is te verklaren door de algemene kwetsbare sociale positie van personen met een handicap. Er zijn een aantal risicofactoren voor (seksueel) geweld zoals:

- Vrouw zijn¹,
- Een jongere leeftijd¹,

- Zich identificeren als LGBTI+ⁱ,
- Zich zorgen maken over de financiële situatieⁱ,
- Een slechte mentale gezondheidⁱ,
- Problematisch alcoholgebruikⁱ,
- Gebruik van kalmeringsmiddelenⁱ ,
- Cannabisgebruikⁱ,
- Zelfbeschadigend gedragⁱ,
- Suïcidepogingenⁱ,
- Afhankelijkheid van anderenⁱⁱ,
- Overbescherming of aangeleerde hulpeloosheidⁱⁱ,
- Ontkennen of negeren van hun geslacht of seksualiteit.
Begeleiders die hen geslachtneutraal behandelen.ⁱⁱ
- Machtsverschillenⁱⁱ,
- Sociaal en/of fysiek isolementⁱⁱ,
- Gebrek aan kennis over seksualiteit en grensoverschrijdend gedragⁱⁱ,
- Vaak voorkomend lichamelijk contact met als gevolg minder privacy en zeggenschap over het eigen lichaamⁱⁱ
- Hun verhaal wordt niet geloofd door de omgeving.ⁱⁱ

Een groot deel van deze zaken komt vaker voor bij personen met een handicap. De verhoogde kwetsbaarheid van personen met een handicap heeft te maken met afhankelijkheid van anderen op het gebied van zorg, huisvesting, veiligheid, ... Ze rekenen vaak op de assistentie van anderen voor hun basisnoden en dagdagelijkse activiteiten.ⁱ

4.2 Melding maken

Je verhaal onthullen en hulp zoeken is zeer moeilijk. Dit geldt voor iedereen die te maken krijgt met grensoverschrijdend gedrag. Voor personen met een handicap is dit vaak nog moeilijker. Het werkelijke cijfer van personen met een handicap die slachtoffer

zijn van grensoverschrijdend gedrag ligt daarom vermoedelijk nog hoger dan wat er nu gerapporteerd wordt. Personen met een handicap geven aan hun verhaal niet te willen onthullen omwille van verschillende redenen:

- Ze hebben vaker het gevoel niet geloofd te worden.ⁱ
- De dader is een bekende.ⁱⁱⁱ
- In een groot aandeel van de gevallen is de dader een persoon met een ondersteunende rol voor het slachtoffer. Het gaat dan over een hulpverlener, mantelzorg, ouder, ... Het slachtoffer bevindt zich in een afhankelijkheidsrelatie en is bang om de ondersteuning te verliezen. Of het slachtoffer is bang om hun plek in de voorziening te verliezen.
- Sommige slachtoffers voelen sympathie voor de dader of willen de dader beschermen.ⁱⁱ
- Slachtoffers ervaren zelf in het verleden of in hun omgeving dat een melding vaak niet leidt tot gerechtigheid. Klachten krijgen vaak geen juridisch gevolg omwille van ontbrekend bewijs. Dit ontmoedigt hen.ⁱⁱⁱ
- Een meldpunt kan aanvoelen als een te afstandelijk en te grote organisatie. Het voelt overweldigend om contact op te nemen met hét Vlaams meldpunt voor grensoverschrijdend gedrag.ⁱⁱⁱ
- Slachtoffers met een handicap geven aan angst te hebben nog meer betutteld of beschermd te worden na een melding.ⁱⁱ
- Er is een sprake van een machtsverschil waardoor slachtoffers angst hebben voor de gevolgen van een melding. Ze verwachten niet dat het grensoverschrijdend gedrag stopt na een melding.

Je kan pas melding maken bij het meldpunt als je op de hoogte bent van het bestaan ervan. We moedigen het meldpunt aan om te werken aan een grootschalige bekendheid. Hiervoor kan niet enkel gerekend worden op de sectoren. Niet in alle sectoren of omgevingen is grensoverschrijdend gedrag een agendapunt. Slachtoffers zijn nochtans wel overal aanwezig, ook op plekken

waar er geen beleid over grensoverschrijdend gedrag is. We vragen daarom om de bekendheid van het meldpunt niet te laten afhangen van de welwillendheid van sectoren of organisaties.

Maak ook meldingen over bijna grensoverschrijdende situaties mogelijk. Op die manier kunnen risicosituaties in kaart gebracht worden en kan er proactief gehandeld worden.

Aanbevelingen

- ✓ Zorg ervoor dat slachtoffers op de hoogte zijn van de werking van het meldpunt. Werk aan de bekendheid van het meldpunt door rechtstreeks contact te zoeken met verschillende doelgroepen.
- ✓ Maak meldingen over bijna grensoverschrijdende situaties mogelijk.

4.3 Rapportering

Het meldpunt zal jaarlijks geanonimiseerde gegevens over de meldingen verzamelen. Ze zullen rapporteren over:

- het aantal meldingen,
- de aard van de meldingen,
- het profiel van de melders,
- de ontwikkeling in de problematiek van grensoverschrijdend gedrag,
- de ontwikkeling in de aanpak van grensoverschrijdend gedrag.

NOOZO adviseert om het rapport zo uitgebreid mogelijk te maken. Het is interessant om in de monitoring meer dan basale demografische gegevens zoals leeftijd, gender en opleidingsniveau op te nemen. Door meer specifieke gegevens te bewaren doorheen de tijd kunnen mogelijk voorspellers van grensoverschrijdend gedrag geïdentificeerd worden. Zo is bijvoorbeeld vaak voorkomend lichamelijk contact een voorspeller van mogelijk grensoverschrijdend gedrag. Er kan dan ook meer inzicht verworven worden in de complexe samenhang van verschillende risicofactoren. Zo kan het meldpunt gerichte en specifieke

aanbevelingen doen om grensoverschrijdend gedrag te voorkomen.

Aanbeveling

- ✓ Rapporteer jaarlijks zo uitgebreid mogelijk. Neem ook specifieke en complexe gegevens op. Zo kunnen voorspellers van grensoverschrijdend gedrag geïdentificeerd worden en kan er meer inzicht verworven worden in de complexe samenhang van risicofactoren.

4.4 Toegankelijke hulp

Personen met een handicap ervaren drempels in hun zoektocht naar gepaste zorg om met de gevolgen van grensoverschrijdend gedrag om te gaan. Ze lopen daardoor extra risico om op lange termijn opnieuw slachtoffer te worden.ⁱ

Op dit moment ontvangen personen met een handicap zelden gepaste ondersteuning. Dit is te wijten aan verschillende redenen.

- Het traject van de slachtofferhulp is ontoegankelijk. Er is bijvoorbeeld geen aangepaste communicatie.
- Er worden geen gepaste redelijke aanpassingen voorzien.
- Hulpverleners schatten een handicap verkeerd in. Ze hebben onbewuste vooroordelen en stereotypes.
- Er is sprake van handelingsverlegenheid. Medewerkers vinden dat ze onvoldoende op de hoogte zijn om te weten wat speelt bij personen met een handicap.
- Er wordt geen rekening gehouden met een handicap. De gestelde vragen zijn bijvoorbeeld niet altijd duidelijk voor personen met een verstandelijke handicap. Zij antwoorden soms niet correct omdat ze de vraag niet begrijpen of omdat ze bang zijn.

In het decreet wordt vermeld dat het traject bij het meldpunt op maat van de melder wordt gemaakt, maar wij zien in de praktijk nog veel drempels voor personen met een handicap. We vragen om in het decreet in te schrijven dat de integrale toegankelijkheid

wordt gegarandeerd. Het meldpunt moet zich inzetten om fysieke, organisatorische, sociale, culturele, emotionele, psychologische, talige, communicatieve en financiële drempels weg te werken. Het traject bij het meldpunt moet beschikbaar, bereikbaar, betaalbaar, bruikbaar, betrouwbaar, bekend en begrijpbaar zijn voor alle melders.

Daarnaast vragen we om in het decreet toe te voegen dat melders kunnen rekenen op kosteloze materiële bijstand. We verwijzen hierbij naar artikel 2 van het [Besluit van de Vlaamse Regering over de samenstelling van en de procedure voor de geschillenkamer van het Vlaams Mensenrechteninstituut](#) als voorbeeld. Hierin wordt de laagdrempeligheid van het traject bij het VMRI gegarandeerd. Het meldpunt moet deze laagdrempeligheid ook garanderen. Alle melders moeten volwaardig kunnen deelnemen aan het hele traject van het meldpunt. Daarvoor moet het meldpunt alle nodige materiële bijstand kosteloos voorzien. De melders moeten kunnen aangeven welke aanpassingen ze nodig hebben. We geven enkele voorbeelden van redelijke aanpassingen mee:

- een tolk Vlaamse Gebarentaal,
- een coach (een ondersteuner),
- een assistent,
- informatie in eenvoudige taal.

We vragen om ervoor te zorgen dat de medewerkers voldoende kennis hebben over basistoegankelijkheid. Ook moeten ze een correcte houding tegenover personen met een handicap hebben. Men moet bijvoorbeeld ook een gevoeligheid hebben om non-verbale signalen op te vangen, ook al zegt de persoon met een handicap zelf nog niets concreet. Ervaringsdeskundigen geven bijvoorbeeld aan soms makkelijker hun verhaal te onthullen bij een persoon van hetzelfde gender. Hierbij zijn opleidingen of vormingen een belangrijk onderdeel. Ga hiervoor ten rade bij organisaties van personen met een handicap en ervaringsdeskundigen. Zij hebben de nodige expertise om de

toegankelijkheid van de procedure te optimaliseren. Dit geldt ook voor de vrijwilligers die het meldpunt zullen bemannen.

- ✓ Garandeer de integrale toegankelijkheid van het traject bij het meldpunt. Zorg dat melders kunnen rekenen op materiële bijstand. Veranker dit in het decreet.
- ✓ Zet in op eenvoudige, transparante informatie over het parcours bij het meldpunt.
- ✓ Zorg voor een veilige omgeving. Luister hiervoor naar de noden van personen met een handicap en hun organisaties.
- ✓ Versterk de medewerkers met de juiste kennis en expertise over het thema handicap via opleidingen en vormingen.
- ✓ Betrek organisaties van personen met een handicap en ervaringsdeskundigen. Zij hebben de nodige expertise over de noden van personen met een handicap.

4.5 VN-Verdrag handicap: bescherming tegen misbruik

Het VN-Verdrag handicap besteedt veel aandacht aan het thema grensoverschrijdend gedrag. Alle staten verbinden zich via artikel 16 om wetgevende, administratieve, sociale, educatieve en andere maatregelen te nemen om personen met een handicap te beschermen tegen alle vormen van uitbuiting, geweld en misbruik. Zij moeten ook stappen ondernemen om dit grensoverschrijdend gedrag te voorkomen door aangepaste hulp en ondersteuning te voorzien voor personen met een handicap, hun gezin en verzorgers en ondersteuners. Ze moeten voldoende informatie en scholing hebben om het grensoverschrijdend gedrag te kunnen voorkomen, herkennen en melden. De staten waarborgen dat de dienstverlening die personen met een handicap beschermt tegen grensoverschrijdend gedrag aangepast is aan hun leeftijd, geslacht en handicap.

NOOZO vraagt daarom dat het meldpunt preventief optreedt. We vragen om toegankelijke informatie te verspreiden zodat personen met een handicap en hun omgeving grensoverschrijdend gedrag kunnen herkennen, melden en voorkomen.

Aanbeveling

- ✓ Zet in op preventie door toegankelijke informatie te verspreiden zodat personen met een handicap en hun omgeving grensoverschrijdend gedrag kunnen herkennen, melden en voorkomen.

5. Vrouwen met een handicap

Een vrouw met een handicap in Vlaanderen loopt een zeer hoog risico om slachtoffer te worden van seksueel geweld. Een [onderzoek van Tina Goethals](#) uit 2018 vond dat 93 procent van de 59 deelnemende vrouwen ooit een vorm van seksueel geweld ervaarde. Uit een [onderzoek van de UGent](#) blijkt dan weer dat 48 procent van alle vrouwen met een handicap in Vlaanderen al eerder slachtoffer van fysiek seksueel geweld was.

Vrouwelijke slachtoffers geven aan dat het niet gaat over een eenmalig geval. In sommige gevallen gaat het om een reeks van incidenten door verschillende daders. In andere gevallen gaat het om herhaaldelijk grensoverschrijdend gedrag door dezelfde dader. In deze gevallen is de dader meestal een bekende. Het gaat vaak om een (ex)partner, vriend of familielid.ⁱ

“Als vrouw met een handicap bots ik op een muur van ongeloof. “Jij slachtoffer van geweld? Een man die zijn leven opoffert om met een vrouw met een handicap te leven, is toch doodbraaf! Dat besef je toch?”” (Bron: Persephone)

5.1 Vrouwen met een verstandelijke handicap

[Het onderzoek van Tina Goethals](#) toont aan dat vrouwen met een verstandelijke handicap een kwetsbare groep zijn binnen de groep van vrouwen met een handicap. 6 op de 10 vrouwen met een verstandelijke handicap maakten ooit een vorm van seksueel geweld mee. Vrouwen met een verstandelijke handicap beschrijven ook opvallend gewelddadige feiten. Ze rapporteren in

het onderzoek van Goethals meermaals over groepsverkrachtingen, verkrachtingsdrugs en ontvoeringen.

Deelnemers uit dit onderzoek geven vaak aan in een gesloten context, zoals een voorziening, te wonen. Ze vertellen dat seksualiteit, relaties en grenzen aangeven er zelden gespreksonderwerpen zijn. De meerderheid van de deelnemers zegt geen vertrouwenspersoon binnen de woonorganisatie te hebben waarbij ze terecht kunnen om een melding van seksueel grensoverschrijdend gedrag te maken. De meerderheid van hen kan ook niet rekenen op een breed sociaal netwerk buiten hun woonsituatie.ⁱⁱ

Goethals ondervindt dat de deelnemers een genormaliseerde visie op seksueel geweld hebben. De vrouwen stellen handelingen die ze onaangenaam vinden omdat ze denken dat dit "er nu eenmaal bij hoort". Een grens aangeven is moeilijk voor hen. Dit komt deels door een gebrek aan kennis over seksueel geweld en de ervaring van seks zonder toestemming. Slachtoffers herkennen en erkennen een situatie van seksueel grensoverschrijdend gedrag zelf niet altijd. Hun (seksuele) grenzen worden dagelijks overschreden.ⁱⁱ

[Onderzoekers van de New York Times](#) onthulden in 2023 dat gedwongen sterilisatie in de praktijk nog vaak gebeurt bij personen met een handicap. Ook in België, waar dit verboden is, worden vooral vrouwen met een verstandelijke beperking nog vaak zonder toestemming gesteriliseerd. Belgische verloskundigen verklaren dat ze vaak deze ingreep uitvoeren op vraag van familie of zorggevers.

Vaak wordt er gesproken met begeleiders, assistenten en ouders, maar minder met de persoon zelf. Dit wordt versterkt doordat deze personen vaak niet in het bezit zijn van een eigen postadres, mailadres of communicatiemiddelen zoals een computer. Dit bemoeilijkt de melding van grensoverschrijdend gedrag en de zoektocht naar ondersteuning bij onveilige situaties.ⁱⁱ NOOZO spoort het meldpunt aan om contact te zoeken met het slachtoffer

zelf en een evenwicht te zoeken in de betrekking van ondersteuners.

Deze elementen samen genomen maken dat seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld naar vrouwen met een verstandelijke handicap vaak niet (h)erkend wordt of ernstig genomen worden. De gebeurtenissen worden zelden gedeeld of gemeld. De meldingsbereidheid is laag waardoor we kunnen spreken van een sterke onderrapportage. Het grensoverschrijdend gedrag blijft onder de radar.ⁱⁱⁱ NOOZO vindt het daarom belangrijk dat het meldpunt wel signalen kan herkennen.

Regelgeving

"Mijn dochter werd fel gepest in de voorziening waar ze woonde. Haar integriteit werd op verschillende vlakken in gevaar gebracht. Er was duidelijk sprake van discriminatie, uitbuiting, ontzegging van noodzakelijke medische hulp, vervalsing van medische papieren, ... Ook wij als haar ouders zijn niet gespaard gebleven van pesterijen. Bij de voorziening kregen we geen gehoor. We voelden ons in de steek gelaten." (Bron: ervaringsdeskundige bij NOOZO)

Een woonvoorziening moet verplicht een geschreven referentiekader over grensoverschrijdend gedrag bezitten. Ze moeten een procedure hebben waarmee ze grensoverschrijdend gedrag voorkomen en detecteren. Ze hebben ook verplicht een procedure waarin staat hoe ze reageren op grensoverschrijdend gedrag. In deze procedure is een registratiesysteem aanwezig waarmee ze alle incidenten loggen.^{iv} Op dit vlak zijn de afgelopen jaren veel inspanningen gedaan. Er is een groter bewustzijn en alertheid.

Er is zeker nog ruimte voor verbeteringen. NOOZO ontvangt verschillende signalen:

- Het beleid over grensoverschrijdend gedrag in een voorziening is niet altijd samenhangend of kwalitatief.

- De praktijk ontbreekt. Er blijkt vaak een gebrek aan een duidelijk uitgevoerd beleid over seksualiteit en seksueel misbruik binnen voorzieningen.
- Het beleid is te weinig gekend. De medewerkers of bewoners zijn niet op de hoogte van hun rechten en plichten.
- Voorzieningen hanteren soms de regel dat de directie van de voorziening bepaalt wanneer er sprake is van grensoverschrijdend gedrag. Het is problematisch dat zij hierbij zowel rechter als partij zijn.
- In andere gevallen schrijft het beleid van de voorziening voor dat grensoverschrijdend gedrag gemeld moet worden bij de directie van de voorziening. Ouders geven aan geen melding te doen uit angst voor de gevolgen van deze melding. Ze vrezen dat hun kind de voorziening zal moeten verlaten.
- De meerderheid van de vrouwen in een voorziening geven aan geen vertrouwenspersoon te hebben.ⁱⁱ
- Ervaringsdeskundigen verklaren niet te kunnen rekenen op de steun van de directie van een voorziening om melding te maken van grensoverschrijdend gedrag.

Daarom is het belangrijk dat een onafhankelijk meldpunt zich focust op personen met een handicap. De afstand tussen een formeel meldpunt en een persoon die geïsoleerd woont in een voorziening is groot. We adviseren om uitreikend te werken en op zoek te gaan naar plekken waar het risico op grensoverschrijdend gedrag groot is. Betrek hierbij bijvoorbeeld ook de gebruikersraad van voorzieningen. We adviseren om daar informatie te verspreiden over hoe je grensoverschrijdend gedrag kan herkennen en detecteren. Het meldpunt moet op die plekken bekendheid vergaren. Ze moeten zich rechtstreeks laten zien en horen.

NOOZO moedigt woonvoorzieningen aan om een beleid rond positieve seksualiteit en seksuele gezondheid aan te bieden. Het thema moet bespreekbaar zijn. Door kwaliteitsvolle ondersteuning op maat te voorzien kunnen bewoners leren wat aanvaardbaar

gedrag is en welke afspraken en regels er zijn. Bewoners moeten zich bewust zijn van hun recht op seksualiteit en intimiteit, hun recht op een eigen plek, hun recht om te weigeren dat een hulpverlener op ieder moment zomaar hun kamer of woning binnenstapt, ... Op dit moment ligt de nadruk nog te vaak op het voorkomen van grensoverschrijdend gedrag en te weinig op positieve educatie. Er is nood aan nauwe begeleiding op maat van de cliënten. Zo kan het risico op daderschap ook dalen.^v

Voorzieningen die een incident van grensoverschrijdend gedrag vaststellen, melden dit verplicht aan het Departement Zorg. Als ze een melding doen, krijgen ze inspectie over de vloer. Organisaties die geen meldingen doen, krijgen nooit controle over de vloer. Grensoverschrijdend gedrag komt nochtans overal voor waar mensen samenleven. [Aditi vzw](#) maakt zich zorgen over deze organisaties. Zij hebben vaak geen kwalitatief beleid over grensoverschrijdend gedrag.^v Dit ziet NOOZO als een extra reden voor het meldpunt om niet te wachten tot de meldingen binnenkomen, maar actief op zoek te gaan naar plaatsen waar het risico op grensoverschrijdend gedrag het grootst is.

Aanbeveling

- ✓ We adviseren om uitreikend te werken en op zoek te gaan naar plekken waar het risico op grensoverschrijdend gedrag groot is. We adviseren om daar informatie te verspreiden over hoe je grensoverschrijdend gedrag kan herkennen en detecteren.

5.2 VN-Verdrag handicap

In de inleidende tekst van het VN-Verdrag handicap wordt benadrukt dat het risico om slachtoffer te worden van geweld, verwonding of misbruik, verwaarlozing, nalatige behandeling, mishandeling of uitbuiting voor vrouwen en meisjes met een handicap groter is, zowel binnen- als buitenshuis.

Artikel 6 gaat dieper in op vrouwen met een handicap. Staten die het VN-verdrag aanvaard hebben, erkennen dat vrouwen en meisjes met een handicap te maken hebben met meervoudige

discriminatie. De staten moeten maatregelen nemen zodat al hun mensenrechten en fundamentele vrijheden toch gegarandeerd zijn. België engageert zich om alle geschikte maatregelen die hun ontwikkeling en positie verbetert te nemen. Ze moeten maatregelen nemen die de autonomie van vrouwen met een handicap waarborgen.

6. Kinderen met een handicap

Een jongere leeftijd is een risicofactor als het gaat over grensoverschrijdend gedrag. Tina Goethals wijst erop in haar [onderzoek](#) dat kinderen met een handicap anderhalf tot vijf keer meer risico hebben om misbruik te ervaren dan kinderen zonder een handicap. Slachtoffers van herhaald seksueel geweld worden vaak op jonge leeftijd al met grensoverschrijdende feiten geconfronteerd. Het gaat in sommige gevallen om meerdere daders en verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag. In andere gevallen gaat het om éénzelfde dader die jonge slachtoffers kiest.

NOOZO wil het Vlaams meldpunt aansporen om aandacht te hebben voor de specifieke kwetsbaarheden en noden van kinderen met een handicap. Betrek en luister hiervoor naar organisaties van personen met een handicap en ervaringsdeskundigen.

Daarnaast vragen nieuwe maatschappelijke evoluties nieuwe inzichten. Kinderen en jongeren gebruiken bijvoorbeeld nieuwe technologie die verborgen communicatie toelaat. Online grensoverschrijdend gedrag is een reëel gevaar. We willen oproepen om hier oog voor te hebben, zonder hun privacy te schenden. We vragen daarom om samen te werken met Mediawijs. Zij hebben bijvoorbeeld ook expertise opgebouwd over digitaal beleid binnen voorzieningen.

6.1 Op school

Grensoverschrijdend gedrag bij kinderen en jongeren kan vanzelfsprekend overal plaatsvinden: thuis, bij de sportclub, bij

een jeugdwerking, ... We focussen op de school omdat kinderen hier de meeste tijd spenderen. Af en toe vinden incidenten hun weg naar het nieuws. Zo kwam in 2022 aan het licht dat [acht leerkrachten kinderen met autisme pestten en vernederden in een school in Ninove](#). Hoewel de directie op de hoogte was, bleven de leerkrachten les geven. Dit voorbeeld toont aan dat kinderen binnen hun schoolomgeving niet altijd kunnen rekenen op een vertrouwenspersoon of ondersteuning.

Ook het kinderrechtencommissariaat^{vi} ontvangt geregeld meldingen over de aantasting van de integriteit van een leerling met een handicap door een leerkracht. Voorbeelden hiervan zijn overdreven sancties nemen, vernederingen, stigmatisering omwille van een handicap, intimidatie, ... Soms is er ook sprake van fysiek geweld. Omdat er pas melding gemaakt wanneer het slachtoffer niet gesteund wordt door de school, is er sprake van grote onderrapportage.

Daarom vraagt NOOZO opnieuw dat het meldpunt actief op zoek gaat naar plekken waar het risico op grensoverschrijdend gedrag groot is. We vragen dat het meldpunt daar werkt aan naamsbekendheid. Als kinderen en hun ouders weten dat er een meldpunt bestaat, zullen ze zich hopelijk gesteund voelen en zal de meldingsbereidheid eventueel stijgen.

6.2 VN-verdrag handicap

In artikel 7 van het VN-verdrag handicap wordt het belang van kinderen met een handicap beschreven. België moet alle nodige maatregelen nemen zodat kinderen met een handicap net zoals andere kinderen hun mensenrechten en fundamentele vrijheden kunnen beleven.

7. Begrippenlijst

- **Grensoverschrijdend gedrag:** elke aantasting van de integriteit van een persoon door ongewenst seksueel gedrag, geweld, pesterijen of discriminerende intimidatie

- **Pesterijen:** geheel van verschillende gedragingen die tot doel of gevolg hebben dat de persoonlijkheid, de waardigheid, de fysieke of geestelijke integriteit van een persoon worden aangetast. De persoon wordt in gevaar gebracht of er wordt een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende omgeving gecreëerd. Bijvoorbeeld machtsmisbruik of toxisch leiderschap.
- **VMRI:** Vlaams Mensenrechteninstituut
- **Meldpunt AJH:** meldpunt Agentschap Justitie en Handhaving
- **Seksueel geweld:** iedere seksuele daad die tegen iemands wil is gesteld tegen gelijk welke persoon, in gelijk welke relatie tot het slachtoffer, in gelijk welke omgeving.
- **Fysiek seksueel geweld:** seksueel geweld waarbij fysiek contact aanwezig is, bijvoorbeeld (een poging tot) verkrachting of seksueel misbruik.
- **LGBTI+:** is een Engelse afkorting. De letters staan voor lesbisch, homoseksueel, biseksueel en transgender. De plus staat voor andere vormen van seksuele oriëntatie en genderidentiteit.

8. Eindnoten

ⁱ Fomenko, L., De Schrijver, L., & Keygnaert, I. (2023). Personen met een beperking en seksueel geweld Eindrapport, UGent. Geraadpleegd op 18 januari 2024 via: <https://biblio.ugent.be/publication/01HDH1NGBEB6PP204JTV4AJ9GC>

ⁱⁱ Goethals, T., Van Hove, G., & Vander Laenen, F. (2018). Seksueel georiënteerd geweld bij vrouwen met een beperking in Vlaanderen. Gent: Universiteit Gent.

ⁱⁱⁱ Bogaerts, J., & Verbruggen, E. (januari, 2024). Over Grenzen. Kando Magazine, volume 1 jaargang 79, p. 9 tot 12.

^{iv} Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de programmatie, de erkenningsvoorwaarden en de subsidieregeling voor woonzorgvoorzieningen en verenigingen voor mantelzorgers en gebruikers

^v Uit mondeling gesprek met Aditi vzw, 23 januari 2024.

^{vi} Jaarrapport Kinderrechtencommissariaat. Geraadpleegd op 17 januari 2024 via <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/61393>